

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

**ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA
PROGRAMI**

TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ

"MADALYONUN İKİ YÜZÜ"

Rehber Öğretmen: Fatma SEVER

Öğrencinin Adı: Can UYSALEL

IB Diploma No: D001129-043

Sözcük Sayısı: 3.972

Araştırma Sorusu: Buket Uzuner'in "Gelibolu" adlı yapıtının tanıklığında

"Savaş Olgusu", farklı figürler aracılığıyla okura nasıl yansıtılmıştır?

Ben bu tez çalışmamı, başta Anafartalar Kahramanı, Cumhuriyetimizin kurucusu ulu önder “Mustafa Kemal Atatürk”e ve Çanakkale Savaşları’nda “canlarını kaybetmiş tüm insanlara” ithaf ediyorum.

CAN UYSALEL

Öz (Abstract)

Uluslararası Bakalorya Diploma Programı Türkçe A dersi için hazırlanan bu çalışmada "Savaş Olgusu", Buket Uzuner'in Gelibolu adlı yapıtının tanıklığında irdelenmiştir. Savaş olgusu, yapıtta yer alan odak figürlerden; Ali Osman Bey ve Alistair John Taylor, Beyaz Hala ve Victoria Taylor üzerinden incelenmiştir. Ali Osman Bey ve Alistair John Taylor, savaşa katılan ve savaş anında yaşananları yansıtan figürler olmasıyla, Beyaz Hala ve Victoria Taylor'sa savaş sonrasını yansıtmasıyla olgunun ele alınmasında bütünsellik oluşturması açısından biraraya getirilmiştir. Savaşın üzerinden kaç yıl geçerse geçsin yıkıcı etkilerinin hiçbir zaman silinemeyeceği, savaşın kazananının olmadığı figürler aracılığıyla ortaya konmuştur. Tezin sonucunda savaşın istenmeyen bir durum olduğu gerçeğine ulaşılmıştır.

Sözcük Sayısı:102

İÇİNDEKİLER

Giriş.....	4
1.Ali Osman'ın Simgelediği Türkler Açısından Savaş.....	5
2. Alistair John Taylor'un Simgelediği Anzaklar Açısından Savaş Olgusu....	7
3. Beyaz Hala Açısından Savaş Olgusu.....	13
4. Victoria Taylor Açısından Savaş Olgusu.....	15
SONUÇ.....	19
KAYNAKÇA.....	21

GİRİŞ

Yapıtlarda konu geneldir. Konu, her yapıtta farklı şekilde ele alınır. Her yazarın konuyu farklı bir ele alış şekli, uzamı ve figürleri farklı bir açıdan irdeleme şekli vardır. Konu, ulusal ya da duygusal yoğunluk içeren bir konu olabileceği gibi, evrensel nitelikli de olabilir. Buket Uzuner, "Gelibolu" adlı yapıtında Çanakkale Savaşı'nı evrensel açıdan ele almış, içinde bulunulan durumu birden farklı bakış açısı ile okura yansıtmıştır. Yapıtı bir bütünselliğe ulaştıran etmenlerden biri olan konu, yapıtın olmazsa olmaz en önemli yapıtaşlarındandır. "Gelibolu" adlı yapıtta da Çanakkale Savaşı gerçekliği ele alınmıştır. İnsanlık tarihi her zamanda ve durumda çatışmalara sahne olmuştur. Güçlü olanın kazandığı savaş adı verilen çatışmalar, savaşan her taraftan insanı derinden etkilemiştir. Bu etkileşim yazınsal gerçeklikte de yer almış, yazarlar savaş gibi dış gerçekliğin konularını kurgularında yer vermişlerdir. Buket Uzuner, "Gelibolu" adlı yapıtında Gelibolu Yarımadası'nda Osmanlı İmparatorluğu ve İtilaf Devletleri arasında yapılan Çanakkale Savaşı'nı konu edinmiştir. Kurgu gereği, Çanakkale'de İtilaf Devletleri için savaşmaya getirilen, İngiltere'nin sömürgesi Yeni Zelanda ve Avustralyalı askerlerden oluşan ve Anzak adında bir birlik bulunmaktadır. Odak figür Alistair John Taylor, savaşın Anzak tarafını temsil etmektedir. Balkan Savaşı'ndan yenik ayrılan Osmanlı Devleti ise topraklarını savunma durumundaki taraftır. Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Anadolu'da eli silah tutan tüm genç erkekler orduya katılmıştır. Anadolu'nun her kesiminden gelen, Çanakkale savunmasında rol oynayan bu gençlerin arasında eğitilmiş, yabancı dil bilen üniversite öğrencileri de yer almıştır. Yapıtın diğer odak figürlerinden biri olan Ali Osman Bey, buna örnektir. Bir karşıtlık üzerine kurulan Buket Uzuner'in "Gelibolu" adlı yapıtında, yer yer efsanevi, abartılı durumlara yer verilmiş; Ali Osman Bey ve Alistair John Taylor romanda savaşan

tarafların simgesi olarak yer almışlardır. Yapıtta savaş olgusu, her iki taraf açısından da yansıtılmıştır. Okur, bu sayede olaya her iki tarafın gözünden bakabilmekte, onların duygularını içinde hissedebilmektedir. Kurgu boyunca kullanılan günlük ve mektuplarla figürlerin duyguları, davranışları ve çatışmaları yansız olarak ele alınmaktadır. Okur, bu yöntemle düşünsel bir olgunluk sürecinden de geçirilmektedir.

Bu tez çalışmasında, savaşan tarafların durumlarının yansıtıldığı odak figürler başta olmak üzere savaş gerçekliği ele alınacaktır. Bunların yanı sıra savaştan ikinci derecede etkilenen kadın figürlere yer verilecektir. Kadın figürlerden Beyaz Hala kurgunun şimdiki zamanında yaşlı da olsa yaşayan bir figürdür. Babasının sırrını yıllarca taşımanın ağırlığı ile yorgun düşmüş, babasına olan sevgisine ve gerçekler arasında sıkışıp kalmış olması yönünden incelenmeye değer görülmüştür. Tezde ele alınan diğer kadın figürlerden Victoria Taylor ise tüm hayatını, Çanakkale Savaşı'nda İngiltere için savaşmaya getirilmiş ve bir daha haber alınamamış dedesi Alistair John Taylor'ın sırrını çözmeye adanmıştır.

Yazar, tezde yer verilen iki kadın figürün yollarını kesiştirmiştir. Victoria Taylor, savaşın acımasızlığını benliğinde duyumsadığı için okuru savaşma halinin istenmeyen bir durum olması gerçekliğine ulaşmıştır. Çalışmada, bu figürler, bütünsellik oluşturması açısından bir araya getirilerek, geçmişte ve günümüzde, savaşın acımasızlığı, kazananın asla olmadığı, genç hayatların ve ailelerin çektiği acılar bağlamında değerlendirilecektir.

1. ALİ OSMAN'IN SİMGELEDİĞİ “TÜRKLER” AÇISINDAN SAVAŞ

Döneminin öğrenim olanaklarından yararlanmış, çok kültürlü, varlıklı, aydın bir ailenin oğlu olan Ali Osman Bey, Hukuk Fakültesi öğrencisiyken, seferberlik ilan

edilmesiyle birlikte, vatan savunması için orduya yazılmış, yirmi yaşında bir gençtir. Babası savaştan korktuğu için onu askerlikten korumuş, asker olmaması için elinden geleni yapmıştır. Buna rağmen, tatillerini Avrupa'da geçiren, Avrupa terbiyesi almış, yabancı dil bilen aydın Türk genci Ali Osman Bey, vatan savunması için orduya yazılmıştır. Ali Osman Bey, gerek ailesinin isteği, gerek aldığı eğitimden dolayı yapı ve fikir olarak askerliğe uzak bir figürdür. Okur, onun tüm bu özelliklerini mektuplarıyla tanımaktadır. Seferberlik ilan edilip orduya yazıldığında, diğer eğitimli gençler gibi büyük heyecana kapılmış, bağımsızlığın kazanılmasında rol alacağı için sevinmiştir. Cephede, alışık olduğu yaşam tarzından çok farklı gerçeklerle karşılaşmış, gördükleri karşısında iç çatışmaları yaşamıştır. Yaşadığı gerçekler onun başka gerçekleri de kavramasını sağlamıştır:

“Seviniyorduk ama sebebini unutmuştuk. Eğer sevincimizin sebebini fark etsek acıdan kahrolacak, kederden ölecektik. Bir kıyıda vatanın müdafaası için verilmeye hazır taze can, öbür kıyıda gençlik, yaşanacak bir ömür, hayaller ve ümitler Valideciğim”(Uzuner, 69,70).

Odak figür Ali Osman kendisini bir asker olarak yetersiz bulmaktadır. Yaşadığı iç çatışmalar yanında genç teğmenin tek avuntusu, işgalcileri geldikleri yere göndermek fikirlerine hayranlık duyduğu bazı subaylarla tanışmaktır. Bu anlamda Üsküplü İskender adlı subayın onun üzerindeki hayranlık uyandıran etkisi yapıtta açıkça görülmektedir. Genç teğmen içinde bulunduğu savaşa onun gözlerinden bakmaya başlamıştır. Üsküplü İskender'le ortak fikirleri, bu kadar aydın Türk gencinin savaştan sonra da ülkenin geleceği için görev almasıdır. Ali Osman Bey, Çanakkale'de en umutsuzluğa düştükleri anda cephede hayranlıkla anılan kahraman bir subayın hikayeleri ile moral bulmaktadır. Bu kahraman subay Miralay Mustafa Kemal'dir. Ali Osman Bey'i cephede çok şaşırtan bir başka olay da savaşmakta oldukları karşı cephede İngiliz sömürgesi olan Mısır'dan, Müslüman

Araplardan askerlerin bulunmasıdır. Yapıtın bu kısmında savaş gibi ciddi bir konuda din birliğinin ortaklık oluşturmada yetersiz kalmasıdır. Bu anlamda yazar, okuyucuya ders vermektedir. Ali Osman Bey, Kanlısirt'taki çarpışmada ruhuna en büyük yaralardan birini almıştır. Gencecik insanların havada uçuşan kollarını, bacaklarını, kırmızıya kesen ve boyanan toprağı gördüğünde, ruhunun kirlendiğini hissetmiş, savaştan derinlemesine etkilenmiştir. O andan itibaren, bir daha asla İstanbul'da, Hukuk Fakültesi'nde okuyan Ali Osman Bey olamayacağını farkına varmıştır. Yakın arkadaşlarının savaş cehenneminde ölmeleri onu iyice yalnızlığa ve bunalıma itmiştir. Odak figür Ali Osman teğmen, bu düşüncelerle artık ölümden korkma çizgisini aşmıştır. Annesine yazıp da yollayamadığı üçüncü mektubundan iki gün sonra şehit olmuştur. Mektuplarını, yıllar sonra Gazi Alican Çavuş, Ali Osman Bey'in annesi ve kardeşine teslim etmiş, annesi Semahat Hanım da Gazi Alican Çavuş'u, şehit oğlu Ali Osman Bey'in yerine koyup onu sevmiş, koruyup kollamıştır.

2. ALİSTAIR JOHN TAYLOR'UN SİMGELEDİĞİ ANZAKLAR AÇISINDAN SAVAŞ OLGUSU

Yeni Zelandalı, yirmili yaşların başında içi macera tutkusu ile dolu, İngiltere'yi ana vatani sayıp, krala bağılı olduğunu ispatlamak için gönüllü olarak Yeni Zelanda'dan gemiyle Avrupa'ya doğru yola çıkan Alistair John Taylor, yapıtta Anzakları simgelemektedir. Amacı savaşa katılmaktan çok, tüm gönüllü Anzak gençleri gibi Avrupa'yı görmektir:

“Ah Avrupa! Bu seyahate(pardon sefere) çıkmamın asıl sebebi Avrupa'yı görmektir. Şimdi anlıyorum ki bizim çocuklar arasında hiç de azımsanmayacak kadar başkaları da aynı duyguyla yola çıkmışlar, savaş biraz da bahane sanki. Ne yani, maceranın M'sinin olmadığı bizim sakın, uysal Yeni Zelanda'da gençlerin biraz Avrupa, yani medeniyet, yani serüven ve heyecan yaşamak istemeleri çok mu sakıncalı?” (Uzuner, 58).

Alistair John Taylor, Kahire’de kaldıkları süre içinde, Almanya ile savaşıacağını sandığı için derin bir heyecan yaşamaktadır. Savaşa katılmanın verdiği heyecan içindeyken, İskenderiye Limanı’nda, yüzlerce savaş gemisini yan yana görmüş, içine korku ve belirsizlik düşmüştür. Böyle bir durumda heyecanının yanında, savaş gerçekliğiyle yüzleşmiştir. Uzun bir deniz yolculuğunun sonunda Gelibolu sahillerine vardıklarındaysa, içindeki savaşma arzusu çoktan ortadan kalkar: *“Oysa 10 Nisan’da İskenderiye Limanı’nda yüzlerce savaş gemisini yan yana görene kadar her şey sanki bir şakaydı. Ve bizler, şortları ile pikniğe yollanmış izcilerdik”* (Uzuner, 87).

Alistair John Taylor ve diğer Yeni Zelandalıların kendilerini İngiliz olarak kabul etmiş olmalarına rağmen, bu yolculuk sırasında yürekten bağlı olduğu İngiltere tarafından önemsenmediklerini öğrenmiş, bu durum onu yaralamıştır. Önceleri bir şaka, bir macera, bir gezi gibi başlayan seyahat -ki John Taylor kendi söyledikleriyle bunu bir sefer değil seyahat olarak görmüştür- okur açısından önemlidir. Bu, onu iç çatışmaya sürüklemiş ve kendini büyük bir açmazın içinde bulmuştur. Uzun deniz yolculuğu sırasında, İngiltere adına Afrika’dan getirilen Müslümanların da kendileriyle beraber Türklere karşı savaşacak olması onun da dikkatini çekmiştir. Düşlerinde kurguladığı üzere Avrupa yerine Gelibolu sahillerine gelindiğinde savaş, tüm gerçekliğiyle kendini göstermiştir.

Alistair John Taylor, hiç tanımadığı bir ülkede, hiç tanımadığı insanlarla, kendilerini önemsemeyen bir topluluk için savaşıacağı gerçeğini bir anda kavramıştır. Üstelik çıkarma yapılacak uygun sahiller olduğu halde neden en kayalık, en dik sahilden çıktıklarını anlayamamıştır. Savaşın şiddeti sonucu Gelibolu sahili Anzak cesetleriyle dolmuştur ve John, filikanın içinde, kurşun yağmuru altında, ne yaptığını bilmez bir şekilde ilerlemiştir. Savaşın şiddeti sürerken tekrar bir iç

sorguyla, topluca intihar ediyorlarmış duygusuna kapılıp, şuursuz bir şekilde sahile çıkmıştır. Sahilde geçirdiği günlerde bile iç sorguları, neden buradan çıktıkları, bu işte bir hata olduğu düşüncesi kafasında sürekli onu rahatsız etmiştir. Savaş anındaki gözlemleriyle Türklerin topraklarını savunurken ne denli savaştı olduklarını görmüş, kendisi karşı tarafta olmasına karşın, onların haklılığını kabul etmiştir. *“Gerçek şu ki, Gelibolu’nun dağları Türk doğuruyor. Onlar şimdi bizde olmayan bir güce sahipler. Çünkü Türkler memleketlerini savunuyorlar”*(Uzuner, 2001: 96).

Yazar, Anzaklarla simgeleştirdiği bir subaya, bu sözleri söyleterek, savaş gerçeğinin acımasızlığını göstermiş, "memleket savunması"nın en büyük haklılık olduğunun altını çizmiştir. John, savaşa ara verildiği zamanlarda da Gelibolu doğasının güzelliğini fark etmiş, doğanın cömertliği karşısında hayranlık duymuştur. Bu güzellik, onu bu zorlu savaş ortamında hayatta tutan tek etken olmuştur.

“Çevremizdeki bütün kaos ve huzursuzluğa inat burada dağ taş kırmızı gelinciklerle dolu. Çadırımızın içi ve dışı parlak kırmızı rengi ile yaşamın güzelliğini ve çoktan unuttuğumuz aşkı bize hatırlatan gelincik halılarla döşenmiş durumda.”(Uzuner, 2001: 97).

Cephede günler geçtikçe hayaller ve umutlar yok olmaktadır. Alistair John Taylor için artık hayat anlamsızlaşmış, kendisini yaşadığı savaş ortamında sadece bir sayı olarak görmüştür. Gördükleri karşısında savaşacağı bir vatan olduğunu da kabul edemez durumdadır. Ateşkes sırasında ilk defa Türkleri gördüğünde, onların anlatılan canavarlara benzemediğini, genç insanlar olduğunu fark etmiştir. Türk askerleriyle aralarında şakalaşmaları John’u derinden etkilemiştir. Elini sıkıdığı bir Türk askeri, onu kendi iç sorgusuyla baş başa bırakmıştır: *"Ben artık bu adam ile nasıl düşman olabilirdim? Ben bu adama neden düşman olmuştum ki? Düşmanım*

o anda artık “arkadaş” Türk olmuştu”(Uzuner, 140). Cesetleri toplarken gördüğü Türk subayının centilmenliği, gururlu tavırları ve yabancı dili rahatlıkla konuşması Alistair John Taylor’ın dikkatini çekmiştir. Ertesi gün savaş kaldığı yerden devam ederken hayallerini kaybettiğini, ölmese bile Yeni Zelanda’ya geri dönmeyeceğini, artık dönse bile eski John Taylor olamayacağını anlamıştır. Cephede abisinin ölüm haberini alması onu derinden etkilemiştir. Ailesine yazdığı son mektupta, bir daha kendisinden haber alamayacaklarını, artık savaşın onun için bir anlam taşımadığını, artık ölmek de istemediğini, bu güne kadar öğrendiği ya da bildiği bütün doğruların anlamını yitirdiğini, bütün bildiklerini reddettiğini belirtmiştir:

“Bu mektuptan sonra benden haber alamaz, savaş bittiğinde mezarımı bulamazsanız sakın üzölmeyin. Bilin ki, ben ölmedim. Bana bu güne kadar öğretilenlerin hepsini reddediyorum. Buradaki bülbüllerin, zeytinlerin, günbatımının ve beni daima ürküterek etkileyen aslan başlı Sfenks kayasının üzerine yemin ederim ki bu savaşta ölmeyeceğim”.(Uzuner, 144)

Er John Taylor, ailesine yazdığı mektupta belirttiği gibi, iç çatışmalarıyla doludur. Doğru ile yanlış ayırt edemez durumdadır, kendi halkına ait olmayan bu savaşta ölmemeye karar vermiştir. Kandırılmışlık ve pişmanlık duygusu bütün benliğini sarmıştır. Okur, romanın bu bölümünde gerçek ve kurguyu bir arada duyumsayarak Alistair John Taylor’la özdeşleşmektedir. 12 Ağustos 1915 sabahı Suvla Koyu’na inen bulutlarda kaybolan Kraliyet Norfolk Taburu’nun 267 kayıp İngiliz askeri arasında, Er John Taylor da bulunmaktadır. Alistair John Taylor, bulutlardan faydalanarak, bilinçsiz şekilde, belki de bir Türk askeri tarafından vurulmak için, belki savaştan kaçmak için, nereye gittiğini bilmeden, sorgulamadan, nefesi kesilene dek koşmuştur. Türk cephesine girdiğinin farkında bile değildir. Bir kurşun tam beynine isabet edecekken ayağı bir şeye takılıp düşmüştür. Ayağına takılan, yaralı Türk askeri Teğmen Ali Osman Bey’dir ve onu düşürerek hayatını kurtarmıştır.

Yazar, romanın kurgusunda yaptıktaki iki odak figürün hayatlarını, bir çarpışma ile buluşturmuştur. Başka koşullarda, daha iyi yerlerde karşılaşsalar çok iyi arkadaş olabilecek, yirmi yaşında bu iki genç, yaşadıkları acı savaş ortamından kendilerini soyutlayarak iki gece geçirmişlerdir: *“Bu iki gün, Ali Osman Bey’in hayatının son günleri oldu. Aynı iki gün, Alistair John Taylor’un da yimi yıllık hayatının bitişiydi”* (Uzuner, 181). John Taylor ve Ali Osman Bey’in hayatlarının kesişmesi yapıtın en can alıcı noktalarından birini oluşturmaktadır. Yapıtın dönem koşullarını gözlemci ve gerçekçi bir yaklaşımla yansıttığı göz önüne alındığında, bu iki genç askerin düşman olması, hatta birbirini öldürmesi gerekirken, insancıl duygularla birbirine yaklaşması ve paylaşımları, savaş olgusunun her insan için ne denli istenmeyecek bir durum olduğunun göstergesi olmuştur. Figürlerin buluşturulması durumunda Ali Osman Bey yaralıdır ve ölüme yaklaştığının farkındadır. Fransızca konuşmak ister fakat Er John Taylor sadece İngilizce bilmektedir. Romanda çaresiz iki insanın, ortak beden diliyle anlaştıkları gözler önüne serilmektedir. Bu sahnede Er John Taylor yaralı olan genç teğmeni elinden geldiği kadar rahat ettirmeye çalışmıştır. Ona su, yiyecek verse de Ali Osman Bey hayata gözlerini yumacağını bilmektedir. Cebini işaret ederek, cebindeki üç mektubu almasını ister. Mektupların annesine olduğunu anlatmaya çalışmış, üstündeki Türk üniformasını işaret ederek mırıldanmıştır. Birlikte geçirdikleri son sabah, elleri Er John Taylor’un ellerinde yaşama veda etmiştir. Bunun üzerine yaşadıklarından dolayı artık doğru düşünemeyen, iradesini bu son günlerde aldığı acılar neticesinde kaybeden John Taylor, cesedi sırtına alıp koşmaya başlamıştır. Özenle ona bir mezar hazırlamıştır. Genç teğmen Ali Osman Bey’in kendisine ne demek istediğini ancak onu soyarken anlamıştır. Küçük gelse de onun kıyafetini giymiş, teğmeni gömüp, mektupları saklamıştır, elleri kanayarak çakısıyla ağaçtan bir parça koparıp, bir hilal kazıyıp Ali

Osman Bey'in mezarının başına dikmiştir. Taze mezar başında, pişmanlıklarına, geçmişine ve yiten umutlarına ağlamıştır. Tam o sırada, kayıp kardeşi İsa'yı aramaya çıkan, köyün sünnetçisinin kızı Meryem onu görmüş, görür görmez de kara sevdaya tutulmuştur. John Taylor gösterişli duruşuyla onun aklını başından almıştır. Uzun zaman sonra ilk defa bir kadın gören Er John Taylor da şaşkınlık içerisinde ne yapacağını bilememiş, Meryem'i melek sanıp ellerini öpmüştür. Yazar burada kadın zekasını devreye sokarak akıl olgusunun önemine dikkat çekmiştir. Meryem, yaşadıkları karşısında kadın sezgisiyle olayın boyutunu anlamıştır. *"Sen Alicansın"* der, *"Gazi Alican Çavuş."* O anda Gazi Alican Çavuş, yeni bir birey olma sürecini tamamlamış; John Taylor'un küllerinden doğmuştur. Meryem, Alican Çavuş'u önce Kadıköyü'ne, sonra da Eceyaylası'na götürmüştür. Köylülere de onun eski köylüsü Alican Çavuş olduğunu, İngilizlere esir düştüğünü, gördüğü işkence yüzünden konuşmayı unuttuğunu, anlatır. Köyde ve civarda hiç genç erkek kalmadığı için köylüler, Alican Çavuş'u hemen kabullenmiştir. Uygun bir zamanda babasından gördüğü yöntem ile onu sünnet etmiş, sonunda da büyük sevdasıyla evlenmiştir. Bu sır, iki genci ömür boyu birbirine bağlamıştır. John Taylor'un İngiltere'ye bağlılığıyla çıktığı yolculuğu ve yeni yerler görme hevesi, savaşın acımasızlığıyla yaşadığı maddi manevi kayıplarla, ardından maceralı aşkıyla son bulmuştur. Artık o, yeni bir ülkede, yepyeni bir aile ve dinsel inanışla Çanakkale'nin Eceyaylası köyünde yaşayan Gazi Alican Çavuş olarak yeni bir yaşama doğmuştur.

3. BEYAZ HALA AÇISINDAN SAVAŞ OLGUSU

İngiliz, Fransız ve Anzaklar, Türklerin inanılmaz savunma gücü karşısında yenilip Çanakkale'den kaçıp gidince Meryem, Alican Çavuş'u alıp Eceyaylası Köyü'ne dönmüştür. Köy halkını oluşturan erkekler ya yaşlı ya sakattır. Geri kalanlar ise çocuktur. Aylarca İngilizlere esir düşüp işkence gördüğü halde kolları bacakları yerinde köye dönen Alican Çavuş'un Meryem'in uydurduğu hikayesine tüm köylüler inanmış ve onu kendilerine gönderilen bir armağan olarak görmüşlerdir. Daha sonra, Meryem, Alican Çavuş'la evlenmiş, üç de çocukları olmuştur. Alican Çavuş, çocuklarına Yeni Zelanda'nın simgesi olan Uzun, Beyaz ve Bulut adlarını koymuştur. Alican Çavuş, kızı Beyaz'ı, oğullarından ayrı tutmuş ve onu daha çok sevmiştir. Kızı da babasına hayrandır: *"Sonunda ben de babama kara sevdalanmış idim zâhir... Çünkü babam bambaşkaydı, eşi emsali yoktu... Benim babam kahramandı.... Babam....ah babam ah..."* (Uzuner, 186). Gazi Alican Çavuş, İngilizceyi üç çocuğuna da öğretmeye çalışmıştır ama sadece Beyaz bu dili öğrenmişti. Çünkü Beyaz öğrenmeye aç bir çocuktur. Alican Çavuş, kızını yetiştirmeyi hayatının amacı olarak görmüştür. Çok istediği halde, karısı Meryem'in direnişine karşı gelip kızı Beyaz'ı öğretmen okuluna yollamamıştır. Beyaz da öğretmen olmak için çıkmadığı evden, gelin olarak çıkmamaya yemin etmiş ve asla evlenmemiştir. Hayranı olduğu babasını, o ölene kadar bırakmamıştır:

"Beyaz Hala "babasının kızıydı". Ve bir kadına, ancak bir erkeğin uzantısı olarak böylesi bir değer verilebilirdi. Bu nedenlerle Beyaz Hala, Gelibolu'da canlı bir efsaneydi, bir tarihti. Allah'ın çok sevgili bir kulunun Gelibolu'ya yadigarıydı" (Uzuner, 202).

Beyaz, okula gidemeyeceğini anladıktan sonra babasının öğretileri doğrultusunda yoluna devam etmiştir. Eline geçen her fırsatta bilgi edinmeyi bir yaşam biçimi haline getirmiştir. Babasının savaş anılarını küçük bir kız çocuğu iken dinlemiş,

bütün bunları hatıralarında yaşatmıştır. Babası Gazi Alican Çavuş, sırrını yalnızca Beyaz ile paylaşmıştır. Beyaz da babasının yaşadıklarını hiçbir zaman unutmamıştır. Osmanlı'nın işgal altında olduğu yıllar babası, en yakın arkadaşı olarak kabul ettiği Ali Osman Bey'in mektuplarını annesine vermek için İstanbul'a gitmiştir. Kurguda bu bölüm savaş gerçekliğinin yansıtılması ve Anadolu gerçekliğinin yansıtılması yönünden çok önemlidir.

Mektupları götürmek üzere zor bir yolculuktan sonra İstanbul'a ulaşan Alican Çavuş, gördükleri karşısında sarsılmıştır. Çünkü İngiliz gemilerindeyken, "İstanbul hemen Conkbayırı'nın ardında" sözlerini hatırlamış ve gerçeğin bu kadar basit olmadığını kavramıştır. Beyaz Hala, babasının İstanbul'da bir semtten bir semte giderken işgalcilerin vize sormasını içine sindiremediğini bilgelikle anlatmıştır. Beyaz Hala, babasının İstanbul'da vapurda yaşadığı, küçük rütbeli işgalci subayın kendisine selam vermeyen Türk subayını herkesin gözü önünde kırbaçladığı anı acıyla hatırlamıştır. Romanda yeni zaman gençlerinin savaşı anlamayıp bunu bir oyun sandıklarını belirterek savaşın acımasızlığını tekrar içinde yaşamaktadır. Vapurda yaşadığı an, Gazi Alican Çavuş için bir dönüm noktasıdır, duygularının temelini, özünü, gerçek kaynağını ve kimliğini bulduğu andır. *"Hayatımda en fazla utandığım gün o gündür. Ama hayatımda kendimi en fazla Türk hissettiğim gün de o gün olmuştur"* (Uzuner, 219). O andan itibaren de Türk kimliğini sevmiş ve bu millete hep güvenmiştir. Alican Çavuş, tam bir yurtseverdir ve kızı Beyaz'ı da aynı yurtseverlik duyguları ile yetiştirmiştir. *"İnsanın kanının rengi kırmızıdır. Milliyetçilik kan renginde bulunmaz. Gerçek yurtsever, yalnızca yaşadığı ülkeyi değil, yaşadığı dünyayı da önemser. Yalnız kendi milletine değil, bütün insanlığa da saygı duyar"* (Uzuner, 309-310).

Beyaz Hala, bilge özelliği yanında hürriyet aşığı ve vatanseverdir. Okumayı hiç bırakmamıştır. Önce babasının İstanbul'dan getirdiği şiir ve romanları, sonra da abisi Bulut'un torunu avukat Ali Osman Taylar'ın getirdiği kitapları hiç usanmadan okur. Büyük Gelibolu yangınında, yakın dostunun ve Gelibolu'nun meşhur bülbüllerinin ölmesi ile herkese küsmüş, kendini evine kapatmıştır. Ailesi dışında kimse ile görüşüp konuşmamıştır. Bu durum, Viki adında, Yeni Zelandalı, otuz yaşlarında bir turistin, Eceyaylası Köyü'ne gelişine kadar sürmüştür. Viki yanında Mehmet adında bir rehberle ve dedesine ait üç mektupla gelmiş, Beyaz'ı alt üst eden bir gerçeği açıklamıştır. Viki'nin "Çanakkale kahramanı Gazi Alican Çavuş, benim savaşta kaybolan dedem, Anzak Alistair John Taylor'dır" dediği ana kadar dış dünyaya kapalı kapısı paylaşımlara açılmıştır.

4. VICTORIA TAYLOR AÇISINDAN SAVAŞ OLGUSU

Yapıt, Yeni Zelandalı, otuz yaşlarında, psikolog, 21. yüzyıl kadını olan Viki'nin Çanakkale savaşları'nda ölen büyük dedesinin sırrını çözmek için Gelibolu'ya gelmesiyle başlamaktadır. Elinde dedesinin yazdığı üç mektup, içinde yıllardır biriktirdiği merak, dedesinin gizemi; Viki'nin içini kemiren bir kurda dönüşmüştür. Onda saplantı haline gelen bu gizemi aydınlatmak için Gelibolu'nun Eceyaylası köyüne gelmiştir. Mesleği dışında iddiaları bulunmayan duygusal ve sosyal yönlerini geliştiremeyen Viki yaşamını büyük dedesinin gizemli sonunu çözmeye adanmıştır. Eceyaylası köyüne gelmiş, muhtar ve köylülerle köy kahvesinde toplamış, Çanakkale kahramanı olan Türk kahramanı Alican Çavuş için "Bu kişi, benim Çanakkale Savaşı'nda kaybolan dedem Alistair John Taylor" demiştir: *"İşte bu cümle, sessiz kalabalığın ortasına bomba düşmüş gibi bir patlama etkisi yarattı.*

Önce herkes irkildi... Hayret dolu sesler büyüyerek uğultulu titreşimlere dönüştü”
(Uzuner, 23).

Duydukları karşısında içinde bulundukları duygusal şaşkınlığı kolay atlatamayan köylülerin, zaman geçtikçe şok durumlarını kızgınlığa dönüştürmüşlerdir. Vikinin anlattığı gerçeği, kendileri için önemli, büyük bir Türk evladına atılan bir iftira olarak düşünmüşlerdir. Bu durumu içlerine bir türlü sindirememişlerdir. Bu kargaşa içinde Viki, Alican Çavuş'un hayattaki en yakın akrabasına ulaşmak istemiştir. Bu kişi, köylünün saygı ve sevgi duyup biraz da çekindiği Beyaz Hala'dır. Beyaz, büyük yangından sonra dünyaya küsüp evinden adım atmamış, kimse ile de görüşmemiştir. Buna rağmen, hep beraber Beyaz Hala'nın evine gitseler de Beyaz Hala onlarla görüşmek istememiştir. Fakat Viki, fırsattan yararlanıp açık kapıdan eve süzölmeyi başarmıştır. Yazar, burada da okuru şaşırtmış, Beyaz Hala ile Viki'yi bir araya getirdiği gibi onları aksanlı İngilizce ile konuşturmuştur. Bunun üzerine Viki, yıllardır taşıdığı merak duygusunun ağırlığının fiziksel yüke dönüştüğünü fark etmiştir.

Viki'nin heyecanına karşın Beyaz Hala son derece sakin. Sürekli günün birinde Yeni Zelanda'dan birilerinin kalkıp geleceğini hep tahmin ettiğini, ama ne olursa olsun babasının adının kirletilmesine izin vermeyeceğini, babasının bir kahraman olduğunu tekrarlayıp durmuştur. Viki, Alistair Taylor'un Çanakkale'ye savaşa gelirken geride bıraktığı kız arkadaşının hamile olduğunu, kendisinin de sonradan doğan bu bebeğin torunu olduğunu açıklamıştır. Yaşadıklarının şokunu atlatamayan Viki bayılmış, rehber Mehmet'in yardımıyla Eceabat'taki oteline dönmüştür. Günlerce kendini bilmeden yatmıştır. Bu arada bu haber, önce Gelibolu'ya, oradan tüm yurda yayılmıştır. Bir anda, Eceyaylası köyü ve turist kadının iddiaları, ülkenin tek sorunu haline gelmiş, medya ordusu Eceyaylası

Köyü'ne doluşmuştur. Olay bir anda milli gurur meselesi ve çirkin iftiraya dönüşmüştür. Yaşanan gerçekler karşısında daha fazla suskun kalamayan Beyaz Hala, yıllardan sonra ilk defa evinden çıkıp rehber Mehmet'in eşliğinde Eceabat'a gitmiş, Viki'yi kendi evine getirmiştir. Viki, önceleri tedirgin olsa da bu yaşlı, tatlı ve sert köy ninesini tanıdıkça geleneksel Türk misafirperverliğinden memnun kalmıştır. Hatta günler geçtikçe bu yaşlı kadını sevmeye başlamıştır. Viki önce dedesinin mektuplarını çıkarmıştır. Yazar, burada "geri dönüş" tekniğine başvurmuş, geçmiş ile şimdiki zaman arasındaki bağları sağlamlaştırmıştır. Beyaz Hala'nın babasından dinlediği anılar ve yazılan bu mektuplar bu bağ kuvvetlenmiştir. Viki, yanında getirdiği büyük dedesinin savaş sırasında eve yolladığı, asıllarının Viki'nin babası William tarafından II. Elizabeth müzesi'ne bağışladığı mektupların kopyalarını Beyaz Hala'ya okumuştur. Buna karşılık Beyaz Hala ise Osmanlı Teğmeni Ali Osman Bey adına ait, yıllardır özenle sakladığı mektupların kopyalarını Viki'ye okumuştur. Bu mektupların karşılıklı okunması, bir tez, anti tez biçimine dönüşmüştür. Ancak Viki'nin kafasındaki sorular bir türlü yanıtını bulamamıştır. İki kadın, aralarında savaş, siyaset dahil konuşmalar, tartışmalar sürüp giderken birbirlerine yakınlaşmışlardır. Bu arada, medyanın ilgisi dışarıda devam etmektedir. Neticede olay, devletlerarası boyuta taşınmıştır. Yeni Zelanda, Avustralya ve İngiltere elçilikleri açıklama yaparak olaydan duydukları üzüntüyü dile getirmişlerdir. Bazen ağlanarak bazen gülünerek okunan mektupların ardında bir gün, Beyaz Hala, Viki'ye gerçekleri tüm çıplaklığı ile anlatmıştır. Yalnız tek şartı vardır. Bu sır, asla başkalarına açıklanmayacak ve sadece yaşayan üç kişi tarafından bilinecektir. Bu sırta ortak olan üçüncü kişi, Beyaz Hala'nın abisinin, torunu, anlatı zamanında İstanbul'da avukatlık yapan Ali Osman Taylar'dır.

Ali Osman Taylar, Beyaz Hala'nın daha bebekken bile ileriki yıllarda güvenebileceğini hissettiği en sevgili torunudur. Ali Osman büyüdüğünde Beyaz Hala, sevgili babası ile ilgili gerçeği ona anlatmıştır. Bu karışık durum karşısında Ali Osman, İstanbul'dan Eceyaylası Köyü'ne gelmiştir. Amacı basına açık bir toplantıda bu iddiayı yalanlamaktır. Viki'ye, gerçekleri açıklamak istemektedir. Ali Osman gerçeklerin hiç kimseye faydası olmayacağı konusunda Viki'yi şu sözlerle ikna eder:

"Hangi gerçekler Viki? Kardeşi ve arkadaşları emperyalist bir savaşta yanı başında öldürülen genç bir adamın, bu emperyalist savaşta aldatılarak bir piyon olarak kullanılması sonunda yok edilen hayatı, kırılan umutlarının gerçeği mi? Yoksa çok iyi bir eğitim almış, olağanüstü zeki bir hukuk öğrencisinin emperyalizm'e karşı savaşırken yok olan hayatı ve hayalleri mi? Yoksa şu gerçeği mi tercih ederdin: Kendi ölümüyle başka bir gencin hayatını kurtaran ama aslında her ikisi de emperyalizm kurbanı olan iki gencin hazin hikayesi gerçeğini mi?" (Uzuner, 143).

Savaşın acımasızlığı, anlamsızlığı, yok olan yaşamların gerçekliği bu sözlerle ortaya konur. İster Türk olsun ister Anzak olsun çok iyi eğitim almış, ortada savaşın şiddeti karşısında yok olan iki genç yaşamın anıları tartışılmaktadır. Onlar bu savaşta yitip giden binlerce, on binlerce gençten sadece iki tanesidir. Viki ile beraber okur da "savaş olgusu", "savaş gerçekliğini" ulusal kimliğin ötesine taşımıştır. "Biz" ve "Onlar"; "Kazanan" ve "Kaybeden" ayrışmasından sıyrılıp savaşın tüm insanlık için istenmeyen bir durum olduğu gerçeğiyle yüzleşmiştir. Yazar, okurunu haklı bir savaşın, haklı bir tarafı olmaktan kurtarmıştır.

SONUÇ:

Bu çalışmada; Buket Uzuner'in "Gelibolu" adlı yapıtında savaş olgusu, geçmiş ve günümüzü temsil eden figürler aracılığıyla irdelenmiştir. Yapıt, tarihsel gerçeklik içerir. Uzam olarak Çanakkale'nin seçilmesi bu nedenledir. Çanakkale Savaşı, ister vatan toprağını savunan Türk tarafı olsun, ister işgal eden Anzak tarafı olsun, binlerce genç insanın kaybolan yaşamlarına tanıklık etmiştir. Çanakkale, Türkler için bir zafer, Anzaklar içinse ulusal kimliklerini kazandıkları bir uzamdır. Teğmen Ali Osman Bey, vatan toprağını savunmak için yurdun dört bir yanından Çanakkale'ye gelen Türk gençliğini temsil etmiştir. Eğitimini yarıda bırakan ve savaşın acımasız yüzünü gören Türk tarafı olarak incelenmiş, savaşın sonlarına doğru şehit düşmüştür. Alistair John Taylor, savaşın Yeni Zelanda(Anzak) tarafını temsil eder. Büyük bir macera arzusuyla geldiği savaşta, hiçbir şeyin anlatıldığı gibi olmadığını, savaşın sadece ölüm demek olduğunu görür. Yaşadığı pişmanlık ve korku o kadar büyüktür ki figürün tüm yaşam algısını değiştirir. Bir daha asla vatani Yeni Zelanda'ya dönmez ama çocuklarına Maori dilinde Yeni Zelanda anlamına gelen Uzun, Beyaz, Bulut adlarını koyar. Beyaz Hala, babasının anlattığı ve yaşadığı savaş hikayeleriyle büyüyen, 85 yaşlarında Türk kadını temsil eder. Çok istediği halde okuyamamış, ama öğrenmekten asla vazgeçmemiştir. Gelibolu'dan dışarı adım atmamasına karşın savaşın kazananı olmadığını iyi bilir. Seksen beş yıllık hayatı boyunca çok sevdiği babasının sırrını taşımaktan yorulmuş, hep bir gün Yeni Zelanda'dan birileri gelip bu sır ortaya çıkarsa endişesini, yüreğinde taşımıştır. Viki, günümüzün genç, kültürlü Yeni Zelandalı kadın figürüdür. Tüm özel hayatını bir kenara bırakıp, kendisini Çanakkale'de savaşıp, bir daha haber alınamayan büyük dedesinin sırrını çözmeye adanmıştır. Viki sonunda Çanakkale'de dedesinin sırrını çözmeyi

başarmıştır. O da, yapıt figürlerinden Ali Osman Taylar'ın sözleri ve dedesinin yaşam gerçekliğiyle savaşın acımasızlığı ve kazananın olmadığını anlamıştır.

Kaynakça

UZUNER, Buket. Gelibolu, Remzi Kitabevi, 2001